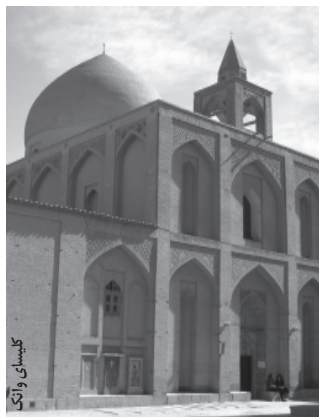

نصف جهان

موزه‌ها و بناهای تاریخی ایران (۴)

جواد باباخانی

عکاس: اعظم لاریجانی

دارد و نام چهل ستون از همین انعکاس ستون‌ها در آب گرفته شده است. این بنا در سال ۱۳۶۷ با نام موزه چهل ستون بازگشایی شد. در این موزه آثار ایران باستان و برخی آثار هنری دوران‌های مختلف ایران به نمایش گذاشته شده است. از میان ارزشمندترین اشیای این موزه باید به این موارد اشاره کرد: قرآن خطی متعلق به قرن چهارم هجری، پیمان‌المثنی که بین امام علی (ع) و مسیحیان منعقد شد. درب آرامگاه و کلاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی و...

موزه و عمارت رکیب‌خانه

این بنا در اوایل قرن یازدهم هجری، مقارن با سلطنت شاه عباس اول، احداث شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، اشیای موجود در موزه‌های هنرهای تزئینی تهران و سایر اشیای قدیمی به این

هنر و تمدن ایرانی که روح بلند و صبور هنرمند ایرانی را می‌توان در پس طاقی‌های بلند و کاشی‌های خوش‌نقش و نگار آن جست‌وجو کرد.

موزه و بنای چهل ستون

کاخ چهل ستون، در زمان شاه عباس اول و دوم صفوی، در سده‌ی یازدهم هجری قمری، ساخته شده است و یکی از نمونه‌های کم‌نظیر سبک معماری دوران صفویه در اصفهان به‌شمار می‌رود. این بنای مشهور تالار آینه با سقف طلاکاری و اتاق‌هایی در جبهه‌ی شمالی و جنوبی با تزیینات گچ‌بری، آینه‌کاری و نقاشی‌های نفیس و ارزنده دارد. ایوان رفیع آن با ۲۰ ستون چوبی ابهت و عظمت خاصی به آن بخشیده است و انعکاس نقش ستون‌ها در استخر بزرگ مقابل، زیبایی خاصی

کشور ما از بزرگ‌ترین گاهواره‌های تمدن و فرهنگ جهانی است. نیاکان خردمند ما هزاران سال پیش فرهنگ و تمدن سترگی را پی‌افکنند که به‌رغم آسیب و گزند بسیار، هم‌چنان از میراث گران‌قدر مانع‌ها ساز می‌کند، فرهنگ و تمدنی که افق‌های درخشان تاریخ و اندیشه را پیش روی ملل مختلف نیز گشوده است تا آن‌جا که این میراث‌های فرهنگی هم‌امروز نیز مایه‌ی مباهات ما و جامعه‌ی بشری است. میراث بر جای مانده در این سرزمین کهنسال را باید مشتاقانه دید و شناخت و در معرفی آن به شکلی کوشید.

اصفهان شهر موزه‌ها: آثار موجود در اصفهان این شهر را بسان موزه‌ای در آورده است. به همین دلیل در اصفهان مکان‌های جداگانه‌ای به موزه اختصاص نیافته است. اصفهان، نمونه‌ای است از

از فراز آخرین طبقه‌ی عالی قاپو بهترین منظر شهر تاریخی اصفهان و تغییر و تحولات هزار ساله‌ی آن را می‌توان مشاهده کرد

موزه و کلیسای وانک

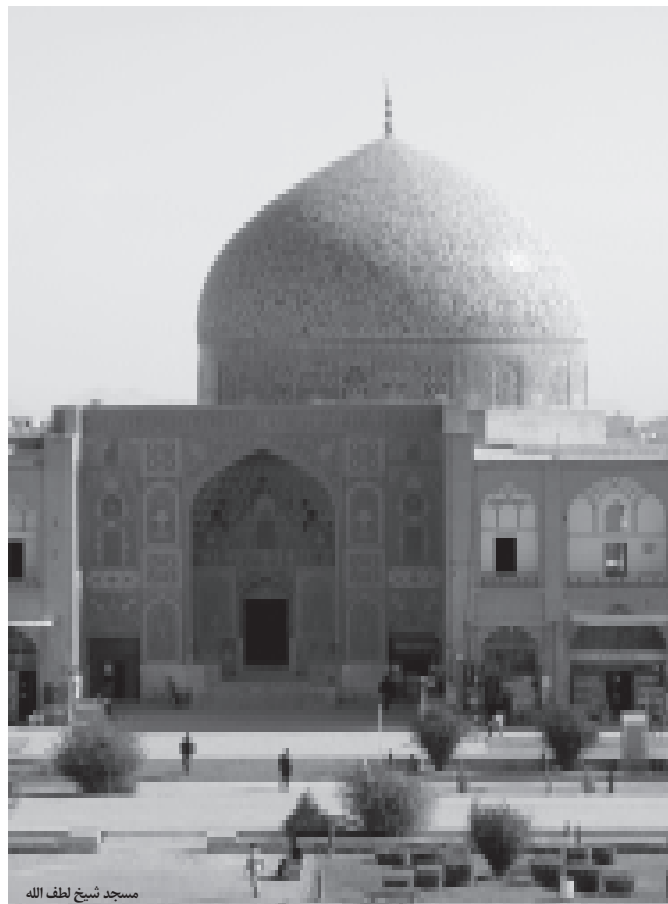
کلیسای وانک در سال ۱۶۰۶ میلادی تأسیس شد. داخل کلیسا و تمام دیوارهای اطراف آن از تزئینات، نقاشی رنگ و روغن و آب طلا و تصاویری از زندگی حضرت مسیح (ع) متأثر از نقاشی ایتالیایی تزئین شده است. روبه‌روی درب اصلی کلیسا برج ناقوس کلیسا قرار دارد که در زمان شاه سلطان حسین صفوی ساخته شده است. کتیبه‌ی تاریخی ناقوس، نام‌های شاه سلطان حسین صفوی و خلیفه‌ی بزرگ و بانی ساختمان را در بر دارد.

کلیسای وانک دارای تأسیسات گوناگون؛ مانند موزه و کتاب‌خانه است. موزه‌ی کلیسا در سال ۱۳۳۲ هـ. ق برابر با ۱۹۰۵ میلادی ساخته شد. اشیای داخل موزه شامل تابلوهای نقاشی کار نقاشان اروپایی است که به کلیسا اهدا شده‌اند. تعدادی کتب خطی نفیس در این موزه نگه‌داری می‌شوند. از جمله مجموعه‌های نفیس این موزه فرامینی است که در طول تاریخ صفویه به بعد، سلاطین و حکام ایران در باره‌ی ارمانه صادر کرده‌اند.

موزه‌ی هنرهای معاصر، موزه‌ی تاریخ طبیعی

موزه‌ی ملی کاشان

این موزه بنای نوین‌یادی است که در سال ۱۳۴۷ هـ. ش در ضلع شمالی باغ فین و به همت مرحوم سید محمدتقی مصطفوی احداث شده است. موزه‌ی ملی کاشان از یک طبقه شامل چند تالار بزرگ و کوچک و یک زیرزمین نسبتاً وسیع تشکیل شده است و سه بخش باستان‌شناسی، مردم‌شناسی و صنایع دستی دارد. اشیای بخش باستان‌شناسی آن حاصل حفاری‌های انجام شده در تپه‌های سیلک، چغازنبیل حسنلو، لرستان و... است.

قالیچه‌های معروف «بشريت»، «شکار چرخ» و... از آثار جالب این بخش هستند. (ت) بخش نگارگری که آثار نگارگری ایرانی در سبک و شیوه‌های مختلف در آن به نمایش درآمده‌اند. از جمله می‌توان به مینیاتورهای هرات، اصفهان، تبریز و تک چهره‌های قاجار اشاره کرد.

(ث) بخش آثار فلزی در این بخش زیورآلات طلا و نقره، کمربند، قلمدان، انفيه‌دان و... به نمایش درآمده‌اند.

(ج) بخش آبگینه، سفال و چینی که آثار زیبایی از بلورهای مرصع و کریستال‌های تراش‌دار و شمایل شاهان قاجاری و... به نمایش درآمده‌اند.

(چ) بخش آثار چوبی که آثار نفیسی از صنایع چوبی سنتی؛ مانند خاتم‌سازی، منبت‌کاری، مشبک و معرق و... به نمایش درآمده‌اند.

ساختمان منتقل شدند تا به معرض تماشای عموم گذاشته شوند. در حال حاضر این گنجینه با فضایی به مساحت ۲۶۰۰ مترمربع و حدود ۱۲۰۰ متر فضای نمایشگاهی با در نظر گرفتن هفت بخش دایمی، صدها اثر نفیس هنری را برای بازدید عموم عرضه کرده است. ۷ بخش این موزه عبارت‌اند از:

(الف) بخش خط و کتابت که مجموعه‌ای از قطعات خوش‌نویسی اوراق و مجلدات قرآن کریم، احادیث، کتب ادعیه و اشعار است.

(ب) بخش آثار لاک‌ی و روغنی که مجموعه‌ی زیبایی از انواع اشیای لاک‌ی مذهب قلمدان‌ها، قاب‌های آینه، جلد آلبوم و... است.

(پ) بخش دست‌بافته‌ها، رودوزی‌های سنتی، مجموعه‌ای از قملکاری‌های ساخت اصفهان،

موزه نائین

این گنجینه مجموعه‌ی مردم‌شناسی است که در آن نحوه‌ی زندگی، پوشاک و آداب و رسوم مردم نائین از گذشته تا امروز به نمایش گذاشته شده است.

در این بخش از گفتارمان قصد نداریم همه‌ی بناها را مورد بحث قرار دهیم بلکه بعضی از بناها را، آن هم به صورت مختصر و مفید، معرفی خواهیم کرد.

مسجد جامع عباسی (مسجد امام)

ساختمان مسجد در ضلع جنوبی میدان تاریخی اصفهان در سال ۱۰۲۰ هـ. ق به فرمان شاه عباس اول و در بیست و چهارمین سال سلطنت وی شروع شد. در سال ۱۰۲۵ هـ. ق سردر نفیس کاشی‌کاری معرق آن بنا نهاده شد. کتیبه‌ی سردر مسجد به خط ثلث «علی رضا عباسی» در سال ۱۰۲۵ هـ. ق نگاشته شده است. این مسجد شاهکاری جاویدان از معماری و

میدان نقش جهان

در محل این میدان باغ بزرگی به نام نقش جهان وجود داشت. در دوره‌ی شاه عباس اول آن باغ را تا حدود امروزی آن وسعت دادند و در اطراف آن مشهورترین بناهای تاریخی اصفهان را بنا کردند که از آن روز شهره‌ی آفاق اند؛ مانند: مسجد جامع عباسی (مسجد امام)، مسجد شیخ لطف‌الله، عمارت عالی قاپو و سردر قیصریه. طول این میدان از شمال به جنوب بالغ بر ۵۰۰ متر و عرض آن حدود ۱۶۵ متر است. در قرن یازدهم هجری این میدان یکی از بزرگ‌ترین میدان‌های جهان بود. در دوره‌ی شاه عباس و جانشینان او محل بازی چوگان، رژه‌ی قشون، جشن و چراغانی و محل نمایش‌های گوناگون بود.

کارشی‌کاری و حجاری ایران در قرن یازدهم هجری قمری است.

مسجد شیخ لطف‌الله

این مسجد بی‌نظیر شاهکار دیگری از هنر معماری و کاشی‌کاری قرن یازدهم هجری قمری است که به فرمان شاه عباس اول در مدت ۱۸ سال ساخته شده است. کتیبه‌ی سردر آن به خط ثلث علی‌رضا عباسی است و معمار و بنای مسجد، استاد محمدرضا اصفهانی است که نام او در داخل محراب زیبای مسجد در لوحه‌ی کوچکی ذکر شده است. کاشی‌کاری‌های داخل مسجد و داخل و خارج گنبدی مانند آن همه از کاشی‌های معرق نفیس پوشیده شده است. شیخ لطف‌الله از علمای بزرگ شیعه و از مردم «میس» از قراء «جبل عامل» در لبنان امروزی بود که به دعوت شاه

عباس اول در اصفهان اقامت گزید. این مسجد به منظور تجلیل از مقام او احداث شد و برای تدریس و نمازگزاری اختصاص یافت، به همین دلیل نیز به مسجد شیخ لطف‌الله مشهور شد. باستان‌شناسان خارجی در مورد عظمت معماری این مسجد گفته‌اند: «به سختی می‌توان این بنا را محصول دست بشر دانست.»

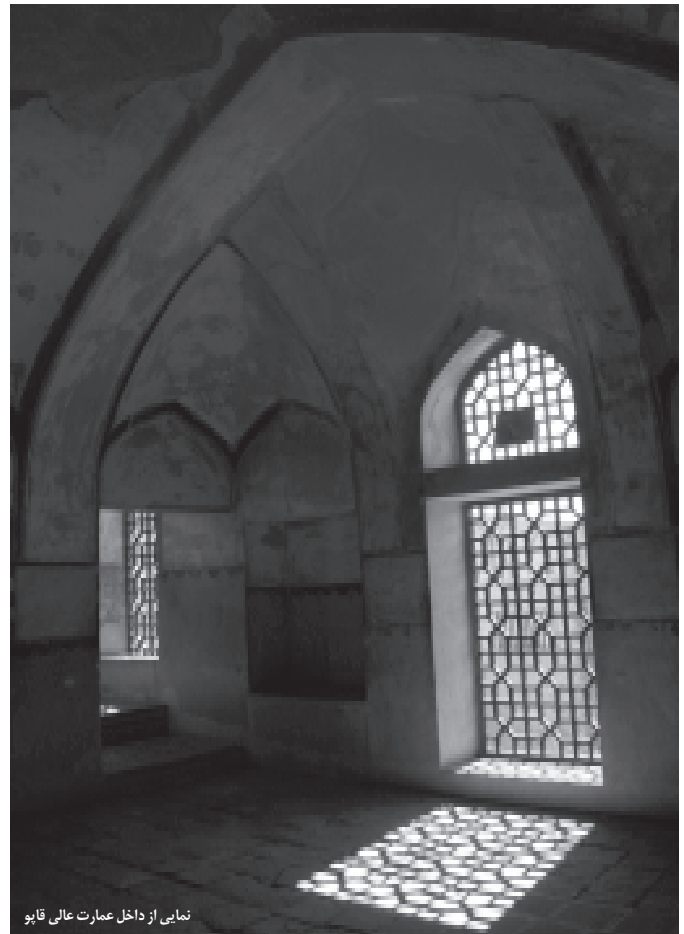
عمارت عالی قاپو

این قصر که در عهد صفویه «دولت‌خانه‌ی مبارکه‌ی نقش جهان» و «قصر دولت‌خانه» نام داشت، نمونه‌ی منحصر به فردی از معماری کاخ‌های عهد صفوی است که در اوایل قرن یازدهم هجری به امر شاه عباس اول ساخته شده است. عالی قاپو مرکب از دو کلمه است و با هم به معنای «سردر

دوران صفویه بر روی زاینده‌رود احداث شد سی و سه پل است. این پل در گذشته «پل جلفا» نامیده می‌شد؛ زیرا به جلفا وصل می‌شد، به الله‌وردی خان معروف است؛ زیرا سردار شاه عباس به ساخت این پل مأمور شد. این پل قبلاً چهل چشمه داشت؛ اما امروز بیش از سی و سه چشمه‌ی آن باقی نمانده است. پل ۲۹۵ متر طول و ۱۳/۷۵ متر عرض دارد. در دوره‌ی صفویه مراسم جشن آبریزان یا آب‌پاشان در کنار این پل برگزار می‌شد. در ساخت این پل از آجر در قسمت‌های فوقانی و سنگ در قسمت تحتانی استفاده شده است.

پل خواجه

پل خواجه یا پل شاهی به دستور شاه عباس دوم در سال ۱۰۶۰ هـ. ق ساخته شد. این پل در سال‌های نه چندان دور به «پل شیراز» و «پل بابا رکن‌الدین» معروف بوده است. پل خواجه به دلیل معماری و تزیینات کاشی‌کاری بر سایر پل‌های زاینده‌رود برتری دارد. این پل در اصل به منزله‌ی سد و بند بود، به این معنا که با بستن دهانه‌های پل در ضلع غربی دریاچه‌ای به وجود می‌آمد، جهانگردان و سیاحان این پل را در زمره‌ی شاهکارهای مسلم معماری ایرانی به شمار آورده‌اند. از دیگر بناهای شهر و استان اصفهان می‌توان به عمارت هشت بهشت، آتشگاه کوه سنگی، کاروان سرای مادرشاه، تخت فولاد، آرامگاه خواجه نظام‌الملک، خانه‌ی قزوینی‌ها، خانه‌ی طباطبایی‌ها، مدرسه‌ی چهارباغ، آرامگاه مجلسی، خانه‌ی بروجردی‌ها، امام‌زاده آقا علی عباسی، بقعه‌ی مشهد اردهال، حمام باغ‌فین، آب‌انبار، حاج صباغ، کاروان‌سرای مرنجاب کاشان و... اشاره کرد.

نمایی از داخل عمارت عالی قاپو

منار جنبان

این بنا به صورت یک بقعه و دو مناره است که بر روی قبر «عمو عبدالله» از زاهدان و صلحای معروف قرن هشتم هجری بنا شده است. و سنگ قبر آن تاریخ سال ۷۱۶ هـ. ق مقارن اواخر سلطنت «اولجاتیو» ایلخان مغول رانشان می‌دهد. ایوان منار جنبان یکی از نمونه‌های ابنیه‌ی سبک مغولی ایران است که از آن دوره کاشی‌کاری‌هایی نیز به یادگار دارد. مناره‌ها احتمالاً در اواخر عهد صفویه به ایوان مزبور اضافه شده است و با حرکت دادن یکی از آن‌ها دیگری نیز حرکت می‌کند. اما نکته‌ی جالب آن است با حرکت دادن یک مناره تمامی این ساختمان مرتعش می‌شود.

سی و سه پل یا پل الله‌وردی خان

یکی از پل‌های زیبا و جالبی که در

بلند» یا «درگاه بلند» هستند. عالی قاپو دارای پنج طبقه ساختمان است. مینیاتورهای هنرمندانه‌ی رضا عباسی، نقاش معروف عهد شاه عباس، نقاشی‌های گل و بوته، شاخ و برگ، اشکال و حوش و طیور و گچ‌بری‌های زیبای آن که به شکل جام و صراحی در تاق‌های دیوار تعبیه شده است، از قسمت‌های جالب توجه این بنای تاریخی است. گچ‌بری‌های این قسمت از ساختمان که به اتاق صوت مشهور است، نقش آکوستیک دارند و گفته می‌شود مکانی برای اجرای موسیقی بوده است. تا نغمه‌ها و صداها به‌طور طبیعی و بدون انعکاس به گوش برسند. از فراز آخرین طبقه‌ی عالی قاپو بهترین منظر شهر تاریخی اصفهان و تغییر و تحولات هزار ساله‌ی آن را می‌توان مشاهده کرد.

منابع

۱. زنده‌دل، حسن و دستیاران. مجموعه‌ی راهنمای جامع ایرانگردی استان اصفهان، تهران: نشر ایرانگردان، ۱۳۷۷.
۲. سجادی نائینی، سید مهدی. راهنمای جدید شهر اصفهان، اصفهان: سازمان ایرانگردی و جهانگردی استان اصفهان، ۱۳۸۰.
۳. میراث فرهنگی قزوین. قزوین: اداره‌ی کل آموزش، انتشارات و تولید فرهنگی، ۱۳۸۲.
۴. راهنمای گنجینه‌های ایران، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۷.
۵. صارمی، کنایون. موزه‌های ایران، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۲.
۶. بهشتی، آکسانا. راهنمای سفر به اصفهان، حسین یعقوبی، تهران: روزنه، ۱۳۸۳.